

ЗАКОНИ Я. ГРИММА ТА К. ВЕРНЕРА ЯК ЧАСТИНА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФІЛОЛОГА

Панченко О. І.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0003-2217-5613
epanchenko2017@gmail.com*

Вотінцева М. Л.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0001-6947-8553
votis@ua.fm*

Ключові слова: фонетичний закон, пересув, приголосні, прадавньоіндоєвропейська мова, прадавньогерманська мова.

Статтю написано в руслі актуальних досліджень, оскільки фонетичні закони Я. Грімма та К. Вернера є основою порівняння лексичного запасу германських мов, що сприяє навчанню іноземної мови філолога-початківця. Термін «фонетичний закон» належить Ф. Боппу та позначає фіксацію звукового переходу, що відбувся в минулому за певних умов. Закон Я. Грімма є вдалим узагальненням історичної фонетики німецьких мов. Докладне викладення та тлумачення цих законів у лінгвістичній літературі можна вважати вичерпним. Тому метою нашої роботи є аналіз засобів навчання цих законів майбутніх філологів. Розуміння законів Я. Грімма та К. Вернера студентами-першокурсниками філологічних спеціальностей є необхідним складником їхньої професійної підготовки і має неабияке практичне значення, оскільки дає змогу знаходити паралелі між словами різних мов і встановлювати їх переклад. Але для досягнення цього розуміння викладачеві треба ретельно підготувати пояснення законів та постійно затреновувати пояснений матеріал. Ми пропонуємо кілька етапів і варіантів роботи із цими законами. Передусім їх пояснення пропонуємо починати з низки слайдів у програмі Power Point, далі передивитися відео з поясненнями, які надають англійськомовні фахівці. Після цього вважаємо доцільним ще раз коротко пояснити зміст законів рідною мовою, за можливості, поставити питання студентам за змістом поясненого матеріалу. Заключним завданням після першої лекції про закони Я. Грімма та К. Вернера є встановлення спорідненості слів. Такі вправи ми вважаємо за потрібне виконувати на кожному занятті до кінця вивчення курсу, оскільки цей матеріал, на наш погляд, є найважливішою практичною складовою частиною дисципліни «Вступ до германської філології». Далі доцільно виконати декілька тестових завдань, базованих на законах Я. Грімма – К. Вернера. Отже, значущість законів Я. Грімма та К. Вернера для фахової підготовки майбутніх філологів вимагає від викладача курсу «Вступ до германської філології» значної уваги та задіяння різноманітних видів роботи. Перспективи дослідження ми бачимо в розробленні методичних рекомендацій щодо вивчення інших спільних фонетичних і граматичних особливостей прадавньогерманських мов.

GRIMM'S AND VERNER'S LAWS AS A PART OF A PHILOLOGIST PROFESSIONAL TRAINING

Panchenko O. I.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Head of the Department of Translation and Linguistic Training of Foreigners
Oles Honchar Dnipro National University
Haharin ave., 72, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2217-5613
epanchenko2017@gmail.com*

Votintseva M. L.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Translation
and Linguistic Training of Foreigners
Oles Honchar Dnipro National University
Haharin ave., 72, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6947-8553
votis@ua.fm*

Key words: *phonetic law,
shift, consonants, Proto-Indo-
European, ProtoGermanic.*

The research is done in terms of relevant research, since Grimm's and Verner's phonetic laws are the basis for comparing the lexical stock of Germanic languages, which contributes to learning a foreign language by a beginning philologist. The term phonetic law belongs to F. Bopp and denotes the fixation of a sound transition that occurred in the past under certain conditions. Grimm's law is a successful generalization of the historical phonetics of Germanic languages. A detailed exposition and interpretation of these laws in the linguistic literature can be considered exhaustive. Therefore, the goal of our paper is to analyze means of teaching these laws to future philologists. Understanding of Grimm's and Verner's laws by first-year students of philology majors is a necessary component of their professional training and is of great practical importance, as it enables them to find parallels between words of different languages and establish their translation. But to achieve this understanding, a teacher must carefully prepare the explanation of the laws and constantly practice the explained material. We offer several stages and options for working with these laws. First, we suggest starting their explanation with a series of slides in the Power Point program, then watching a video with explanations provided by English-speaking specialists. After that, we consider it expedient to explain the content of the laws once again briefly in their native language, if possible, to ask students questions based on the content of the explained material. The final task after the first lecture on Grimm's and Verner's laws is to establish the relatedness of words. We consider it necessary to carry out such exercises in each lesson until the end of the course, since this material, in our opinion, is the most important practical component of the discipline "Introduction to Germanic Philology". Next, it is advisable to perform a certain number of test tasks based on the laws of Grimm – Verner. Therefore, the significance of Grimm's and Verner's laws for the professional training of future philologists requires the teacher of the "Introduction to Germanic Philology" course to pay considerable attention and to engage in various types of work. We see research prospects in the development of methodological recommendations for the study of other common phonetic and grammatical features of Old Germanic languages.

Постановка проблеми. Статтю написано в руслі актуальних досліджень, оскільки фонетичні закони Я. Грімма та К. Вернера є основою порівняння лексичного запасу германських мов, що сприяє навчанню іноземної мови філолога-початківця. Поняття фонетичного закону як пересування звуків внесли основоположники порівняльно-історичного методу в мовознавстві, термін «фонетичний закон» належить Ф. Боппу [9, с. 56]. Цей термін у мовознавстві позначає фіксацію звукового переходу, що відбувся в минулому за певних умов. Видатним відкриттям у царині історичної фонетики германських мов стало формулювання першого германського пересування приголосних, що дістало назву закону Грімма (або закону Р. Раска – Я. Грімма).

Закономірності сполучуваності голосних і приголосних фонем, їх взаємодію в межах складу та слова в сучасних германських мовах досліджено в низці лінгвістичних праць. Під час аналізу фонетичного матеріалу в лінгвістиці використовуються два основні підходи: синхронічний (Н. Трубецької, Г. Торсуєв, Дж. Гринберг, Є. Курилович, Л. Прокопова, Л. Скалозуб, О. Стріополо, G. Lindner, Н. Tillmann, Р. Каспранський О. Петренко) і діахронічний (Є. Макаєв, В. Жирмунський, Л. Зіндер, Т. Строева, О. Михайлова, В. Таранець, О. Шульган, Ц. Гвенцадзе, Р. Васько).

Як зазначає О. Меркулова, більшість робіт із германістики присвячені проблемам фонологічного розвитку мов і фонетичному аспекту реконструкції. Значно менше досліджень мають на меті виявлення шляхів становлення та розвитку семантичних систем у межах порівняльно-історичного індоєвропейського мовознавства [2].

Ю. Жлуктенко викладає зміст закону Я. Грімма так [1, с. 51]: «Зіставляючи слова германських мов з відповідними словами інших індоєвропейських (латинської, грецької, санскриту, давньослов'янської), мовознавці помітили, що в тому, як їх приголосні відповідають одна одній, є певні закономірності, що дістали назву першого пересування приголосних. Деякі спостереження щодо цього зробив ще Раскус Раск (1787–1832 рр.), а систематичний огляд цих закономірностей виклав у вигляді стрункої та для свого часу досить оригінальної теорії Якоб Грімм у 1822 р. Тому в літературі ці закономірності часто називають «законом Грімма». Під «пересуванням» приголосних розуміють цілий комплекс характерних для германських мов фонетичних процесів. Вони виявляються по-різному, але суть їх полягає у зміні проривними приголосними в германських мовах (порівняно до інших індоєвропейських) типу артикуляції. Попереднє місце артикуляції зазвичай зберігалось. Я. Грімм уважав, що вся ця зміна відбувалася як одночасний пересув або переміщення по колу

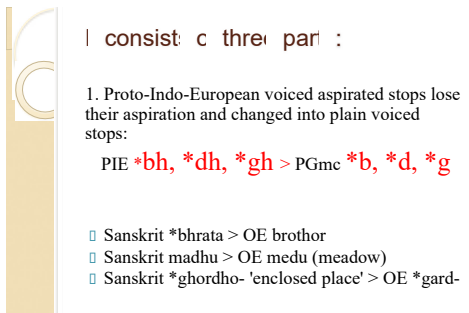
трьох груп проривних приголосних: дзвінких (media), глухих (tenuis) і придихових (aspirata), причому дзвінкі займали місце глухих, глухі – місце придихових, а придихові – місце дзвінких».

А. Циммерлінг вважає, що відповідно до закону, відкритому датським ученим Карлом Вернером у 1876 р., німецькі глухі спіранти *s, *f, *þ, *x залишалися глухими, якщо на попередній склад падав індоєвропейський словесний наголос, але задзвонювалися та давали дзвінкі спіранти *z, *v, *d, *y, якщо попередній склад в індоєвропейську епоху був ненаголошеним. Етимологічним джерелом німецьких приголосних, схильних до закону К. Вернера, були індоєвропейські глухі смичні *p, *t, *k, які за законом Р. Раска – Я. Грімма (=1-ий пересув приголосних) давали німецькі спіранти, навіть індоєвропейський спірант *s. Інакше кажучи, не до кінця зрозуміло, де саме діяв закон К. Вернера – у прагерманській мові або в тому різновиді пізньої індоєвропейської мови, із якої приблизно 2 200–2 000 років тому виділилася прагерманська. Проте фундаментальна важливість закону К. Вернера безперечна. Розподіл німецьких спірантів у загальній формі підтверджує наявність вільного різномісного наголосу в германських мовах, також показує місце наголосу в конкретних словоформах і класах слів. Тим самим закон К. Вернера припускає подвійну інтерпретацію у плані історичної фонології: або закон К. Вернера сам породив нові фонемні в німецькому консонантизмі (якщо закон К. Вернера діяв до закону Р. Раска – Я. Грімма), або глухі смичні, що задзвонилися, збіглися з раніше виниклими за законом Р. Раска – Я. Грімма. Число надійних прикладів, де дзвінкість німецьких медіальних спірантів відповідає індо-європейським словоформам із суфіксальним / флексійним наголосом, настільки велике, що гіпотезу про випадковий збіг можна відкинути [6].

Мета статті. Докладне викладення та тлумачення цих законів у лінгвістичній літературі можна вважати вичерпним. Тому метою нашої роботи є аналіз засобів навчання цих законів майбутніх філологів. Предметом дослідження є закони Я. Грімма та К. Вернера, об'єктом – засоби навчання студентів цих законів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розуміння законів Я. Грімма та К. Вернера студентами-першокурсниками філологічних спеціальностей є необхідним складником їхньої професійної підготовки та має неабияке практичне значення, оскільки дає змогу знаходити паралелі між словами різних мов і встановлювати їх переклад. Але для досягнення цього розуміння викладачеві треба ретельно підготувати пояснення законів і постійно затреновувати пояснений матеріал.

Ми пропонуємо кілька етапів і варіантів роботи із цими законами. Передусім їх пояснення ми пропонуємо починати з низки слайдів у програмі *Power Point*, наприклад:

I consist c three part :

1. Proto-Indo-European voiced aspirated stops lose their aspiration and changed into plain voiced stops:

PIE ***bh, *dh, *gh** > PGmc ***b, *d, *g**

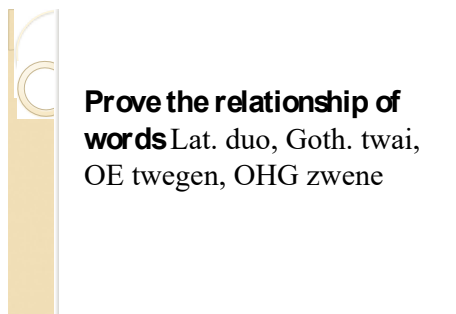
- Sanskrit **bhrata* > OE *brothor*
- Sanskrit *madhu* > OE *medu* (meadow)
- Sanskrit **ghordho-* 'enclosed place' > OE **gard-*

Далі ми пропонуємо передивитися відео з поясненнями, які надають англійські фахівці, наприклад:

URL: https://www.youtube.com/watch?v=VnjfHu9eJLM&t=38s&ab_channel=Xidnaf.

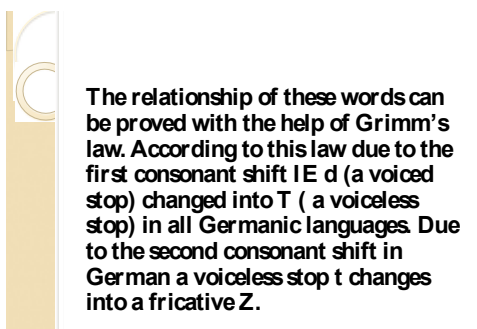
URL: https://www.youtube.com/watch?v=jpb8XSM1FMU&t=342s&ab_channel=JacksonCrawford.

Youtube надає значну кількість таких відео. Ми пропонуємо обирати відео тривалістю не більше 10 хвилин, більша втомлює студентів. Після цього вважаємо доцільним ще раз коротко пояснити зміст законів рідною мовою, за можливості, поставити питання студентам за змістом поясненого матеріалу. Заключним завданням після першої лекції про закони Я. Грімма та К. Вернера є встановлення спорідненості слів, наприклад:

Prove the relationship of words Lat. duo, Goth. twai, OE twegen, OHG zwene

Перший раз студентам пропонується можлива схема доказу цієї спорідненості:

The relationship of these words can be proved with the help of Grimm's law. According to this law due to the first consonant shift IE d (a voiced stop) changed into T (a voiceless stop) in all Germanic languages. Due to the second consonant shift in German a voiceless stop t changes into a fricative Z.

Схема не є обов'язковою, але варто звернути увагу на такі її обов'язкові компоненти: посилання на той чи той закон; визначення номера пересуви (перший чи другий); вказівку на первинне слово індоєвропейської мови (у цьому прикладі української); характеристику звуку, який змінився; вказівку на мови чи мову, у якій відбулася ця зміна.

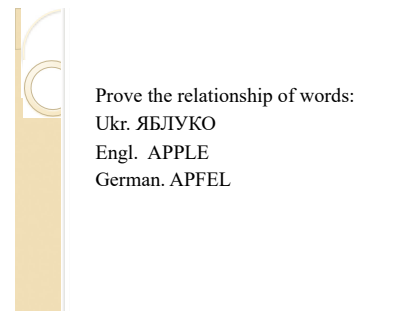
Для правильного позначення всіх компонентів потрібно чітко розуміння студентами всіх фонетичних та інших термінів, тому це є першим видом роботи на наступному практичному занятті, де закріплюється розуміння законів Я. Грімма та К. Вернера, студенти мають перекласти термін, надати своє тлумачення цього терміна та навести приклад:

TERMS: *Vowel, Consonant, Stop, Fricative, Voiced, Voiceless, Plain, Aspirated.*

Після роботи із цією термінологією для запобігання наявності незрозумілого слова студентам пропонується англійською мовою схарактеризувати звуки, наприклад:

SOUNDS. *BH, D, T, TH, F, S, H, K, GH.*
BH – consonant, voiced, aspirated.

Далі знову виконуються вправи на доведення спорідненості слів на основі законів Я. Грімма та/або К. Вернера. Узагалі такі вправи ми вважаємо за потрібне виконувати на кожному занятті до кінця вивчення курсу, оскільки цей матеріал, на наш погляд, є найважливішою практичною складовою частиною дисципліни «Вступ до германської філології», наприклад:

Prove the relationship of words:
Ukr. ЯБЛУКО
Engl. APPLE
German. APFEL

Prove the relationship of words.

Ukr. ВОДА – English WATER – German WASSER
French PIED (compare Ukr.) – English FOOT – German FUSS.

Знаходження споріднених слів може бути надзвичайно цікавим видом роботи, студенти можуть самі підшукати приклади (піротехнік – *fire*, *canis* – *hund* etc).

Далі ми вважаємо за доцільне виконувати певну кількість тестових завдань, базованих на законах Я. Грімма – К. Вернера. Наведемо кілька прикладів і посилань на онлайн-і офлайн-тести.

Онлайн-тест за посиланням: URL: <https://quizizz.com/admin/quiz/60a21598b02503001b0dd4bf/>.

P stop of fricative	BH plain or aspirated	III consonant shift – which language
-O- stem – strong or weak	T voiced or voiceless	bettera degree of comparison
Verner or Grimm – whose law is earlier?	D plain or aspirated	-N- stem – weak or strong

Офлайн-тест

1. Які фрикативні існували в індоєвропейській мові-основі:

a) f; б) h; в) s; г) þ.

2. The change of the sound [p] to [f] happens in:
a) Stage 2 of Grimm’s law Verner’s law; в) Stage 1 of Grimm’s law; c) Stage 3 of Grimm’s law.

3. The change of the sound [t] to [θ] happens in: a) Stage 1 of Grimm’s law; в) Stage 3 of Grimm’s law Verner’s law; c) Stage 2 of Grimm’s law.

Цікавим і улюбленим студентами видом роботи є гра у хрестики-нолики, яка може базуватися на будь-якій темі будь-якої дисципліни і не потребує складної технічної підготовки.

Наведений нами приклад гри полягає в такому: у комірках записано питання – гравець обирає комірку, яка вигідна для закреслювання, відповідно до загальних правил гри у хрестики-нолики, і дає відповідь на питання. Якщо відповідь правильна, він позначає цю комірку як виграну, якщо ні – відбувається перехід ходу до суперника.

Другий приклад можливої гри у хрестики-нолики на матеріалі законів Я. Грімма – К. Вернера такий. У комірках записано протоіндоєвропейський звук. Гравці мають назвати відповідний йому германський звук після першого пересуву, наприклад, протоіндоєвропейському дзвінкому аспірованому ВН відповідає прадавньогерманський дзвінкий неаспірований звук В.

Ще один варіант описаної гри – навпаки, у комірках записано прадавньогерманські звуки, гравці мають «реконструювати» відповідні прадавньоєвропейські звуки, наприклад, прадавньогерманському глухому щільовому F відповідає прадавньоєвропейський глухий проривний Р.

Отже, значущість законів Я. Грімма та К. Вернера для фахової підготовки майбутніх філологів вимагає від викладача курсу «Вступ до германської філології» значної уваги та задіяння різноманітних видів роботи.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Теоретичне та практичне значення обов’язкової для філологів-германістів дисципліни «Вступ до германської філології» значною мірою пов’язано із засвоєнням фонетичних законів Я. Грімма – Р. Раска та К. Вернера. Викладач має звернути велику увагу на пояснення та закріплення цього матеріалу, для чого пропону-

ються різноманітні види пояснень германською та рідною мовами, відеоматеріали, тести, вправи та дидактичні ігри. Перспективи дослідження ми бачимо в розробленні методичних рекомендацій щодо вивчення інших спільних фонетичних і граматичних особливостей прадавньогерманських мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жлуктенко Ю.О., Яворська Т.А. Вступ до германського мовознавства : підручник. Київ : Вища школа, 1986. 226 с.
2. Меркулова О.А. Сравнительно-историческое исследование регулярных семантических переходов в германских языках : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Москва, 2009. 22 с.
3. Пересада І.В. Фонетична структура слова і особливості її розвитку в німецькій мові (діахронічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2003. 22 с.
4. Рахимбирдиева И.М. Современная интерпретация понятия звукового закона в германистике: применительно к немецкому языку : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Пятигорск, 2011. 22 с.
5. Святченко В.В. Системність мови в європейському мовознавстві XIX – початку XX ст.: фонетико-фонологічний рівень : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2019. 258 с.
6. Циммерлинг А. Раннегерманское ударение: фонетика и компаративистика. Лингвистическая полифония. Москва : Языки славянской культуры, 2007. С. 265–322.
7. Bopp F. Die celtischen Sprachen in ihrem Verhältnisse zum Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Germanischen, Litauischen und Slavischen. Berlin, 1839. 140 p.

REFERENCES

1. Zhluktenko Yu.O., Yavorska T.A. (1986). Vstup do hermanskohe movoznavstva : pidruchnyk [Introduction to Germanic linguistics]. Kyiv : Vyshcha shkola. 226 с.
2. Merkulova, O.A. (2009). Sravnytelnoyystorycheskoe yssledovanye rehuliarnykh semantycheskykh perekhodov v hermanskykh yazykakh [Comparative-historical study of

- regular semantic shifts in Germanic languages]. Avtoref. dyss. ... kand. fylol. nauk, 10.02.19. Moskva. 22 s.
3. Peresada, I.V. (2003). Fonetychna struktura slova i osoblyvosti yii rozvytku v nimetskii movi (diakhronichne doslidzhennia) [phonetic word structure and peculiarities of its development in German (diachronic investigation)]. Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. 10.02.04 – hermanski movy. Odesa. 22 s.
  4. Rakhymbyrdyeva, Y.M. (2011). Sovremennaia ynterpretatsyia poniatyia zvukovoho zakona v hermanystyke: pryenytelno k nemetskomu yazyku [Contemporary interpretation of sound law notion in Germanic linguistics concerning German]. Avtoref. dyss. ... kand. fylol. nauk, 10.02.04. Piatyorsk. 22 s.
  5. Sviatchenko, V.V. (2019). Systemnist movy v yevropeiskomu movoznavstvi XIX – pochatku XX st.: fonetyko-fonolohichniy riven [System features in European linguistics XIX–XX centuries: phonetic-phonological level] – Dys. ... kand. filol. nauk za spetsialnistiu 10.02.15 “Zahalne movoznavstvo”. Odesa. 258 s.
  6. Tsymmerlynh, A. (2007). Rannehermanskoe udarenye: fonetyka y komparatyvystyka. Lynhvystycheskaia polyfonia [Early Germanic stress: phonetics and comparative studies. Linguistic polyphony]. Moskva: Yazyky slavianskoi kultury, 2007. S. 265 – 322.
  7. Bopp, F. (1839). Die celtischen Sprachen in ihrem Verhältnisse zum Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Germanischen, Litauischen und Slavischen. Berlin, 1839. 140 p.